

Východisková správa SR o implementácii Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach.

(pôvodná verzia z januára 1996, zapracované aktualizované údaje a doplnenia)

Časť I.

Slovenská republika predkladá túto východiskovú správu zo záväzku, ktorý jej vyplýva z článku 40 písm. 1 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, ktorý znie: "Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami paktu, sa zaväzujú, že budú podávať správy o opatreniach prijatých na uvedenie práv uznaných v tomto pakte do života a o pokroku, ktorý sa dosiahol pri užívaní týchto práv:

- 1.do jedného roka odo dňa, keď sa stali účastníkmi tohto paktu,
- 2.kedykoľvek potom, keď si to Výbor vyžiada".

Slovenská republika vznikla 1. januára 1993 na základe ústavného zákona č. 542/1992 Zb. o zániku Českej a Slovenskej federatívnej republiky. Vzniku SR predchádzalo vydanie Deklarácie Slovenskej národnej rady o zvrchovanosti Slovenskej republiky.

Najdôležitejším právnym dokumentom, v ktorom sú obsiahnuté základné ľudské práva a slobody, je Ústava Slovenskej republiky (č. 460/1992 Zb.), ktorá nadobudla účinnosť 1. októbra 1992. Druhá hlava Ústavy Slovenskej republiky je nazvaná "Základné práva a slobody", má osem oddielov a je venovaná ľudským právam. Každý oddiel upravuje špecifickú skupinu práv a slobôd. Jednotlivé tituly oddielov sú nazvané:

- 1.oddiel: Všeobecné ustanovenia (hlavné zásady základných práv a slobôd - neodňateľnosť, nescudziteľnosť, nepremlčateľnosť a nezrušiteľnosť, čl.12 ods.1)
- 2.oddiel: Základné ľudské práva a slobody
- 3.oddiel: Politické práva
- 4.oddiel: Práva národnostných menšín a etnických skupín
- 5.oddiel: Hospodárske, sociálne a kultúrne práva
- 6.oddiel: Právo na ochranu životného prostredia a kultúrneho dedičstva
- 7.oddiel: Právo na súdnu a inú právnu ochranu
- 8.oddiel: Spoločné ustanovenia k prvej a druhej hlave.

Ďalším právnym aktom, ktorý sa zaoberá ochranou základných ľudských práv a slobôd je Ústavný zákon č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd ako ústavný zákon Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky. Aj po vzniku samostatnej Slovenskej republiky 1.1.1993 je tento ústavný zákon platný v právnom poriadku Slovenskej republiky.

Vlastný text Listiny základných práv a slobôd sa skladá zo šiestich hláv, ktoré na seba obsahovo i logicky nadväzujú - prvá hlava: Všeobecné ustanovenia, druhá hlava: ľudské práva a základné slobody, tretia hlava: Práva národnostných a etnických menšín, štvrtá hlava: Hospodárske, sociálne a kultúrne práva, piata hlava: Právo na súdnu a inú právnu ochranu, šiesta hlava: Spoločné ustanovenia.

Ich štruktúra je obdobná ako štruktúra viacerých medzinárodnoprávných dokumentov o ľudských právach a slobodách, a to pokiaľ ide o metodologické aspekty, i aspekty klasifikácie základných práv a slobôd. Organickou súčasťou Listiny základných práv a slobôd je i časť, ktorá upravuje zabezpečenie súdnej ochrany práv a slobôd občanov.

Na dodržiavanie ústavnosti dohliada Ústavný súd Slovenskej republiky, ktorý pôsobí ako nezávislý súdny orgán ochrany ústavnosti (postavenie Ústavného súdu SR upravuje Ústava SR č. 460/1992 Zb. a organizáciu Ústavného súdu SR a konanie pred ním, ako aj postavenie jeho sudcov upravuje zákon NRSR č. 38/1993 Z.z.). Článok 125 Ústavy Slovenskej republiky uvádza, že "Ústavný súd rozhoduje o súlade:

- 1.zákonov s ústavou a s ústavnými zákonmi,
- 2.nariadení vlády, všeobecne záväzných právnych predpisov ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy s ústavou, s ústavnými zákonmi a zákonmi,
- 3.všeobecne záväzných nariadení orgánov územnej samosprávy s ústavou a zákonmi,
- 4.všeobecne záväzných právnych predpisov miestnych orgánov štátnej správy s ústavou, zákonmi
a s inými všeobecne záväznými právnymi predpismi,
- 5.všeobecne záväzných právnych predpisov s medzinárodnými zmluvami vyhlásenými spôsobom ustanoveným na vyhlasovanie zákonov".

Prípad, keď sa dostane právny predpis nižšej právnej sily do rozporu s ústavou, upravuje článok 132 Ústavy Slovenskej republiky: "Ak ústavný súd svojím rozhodnutím vysloví, že medzi právnymi predpismi uvedenými v článku 125 je nesúlad, strácajú príslušné predpisy, ich časti, prípadne niektoré ich ustanovenia účinnosť. Orgány, ktoré tieto predpisy vydali, sú do šiestich mesiacov od vyhlásenia rozhodnutia ústavného súdu povinné ich uviesť do súladu s ústavou, ústavnými zákonmi (atď)".

Základné práva a slobody sú v Slovenskej republike chránené ústavne. Zasahovanie do osobných práv a slobôd občana je protiprávne a teda trestné. Trestné je len také protiprávne konanie osôb, ktoré je ustanovené v Trestnom zákone. Ústava Slovenskej republiky v článku 2 ods. 3 ustanovuje, že "každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá". Každý má právo domáhať sa zákonom upraveným postupom svojho práva na súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne republiky. V Slovenskej republike vykonávajú súdnictvo nezávislé a nestranné sudy (čl.141 Ústavy SR). Rozhodujú v senátoch, ak zákon neustanovuje, že vo veci rozhoduje jediný sudca. Pri rozhodovaní sú sudcovia nezávislí a sú viazaní len zákonom. Ak to ustanovuje ústava alebo zákon, sudcovia sú viazaní aj medzinárodnou zmluvou. Podľa čl.11 Ústavy Slovenskej republiky - medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktoré SR ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred jej zákonmi, ak zabezpečujú väčší rozsah ústavných práv a slobôd.

Prijatím Slovenskej republiky do Rady Európy a sukcedovaním do Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd bola založená príslušnosť Európskeho súdu ľudských práv a Európskej komisie pre ľudské práva v Štrasburgu. Sukcedovaním do 1. Opčného protokolu k Paktu OSN o občianskych a politických právach bola založená príslušnosť Výboru pre ľudské práva, konať vo veciach ochrany práv a slobôd občanov Slovenskej republiky. Ak boli splnené vyžadované podmienky, Dohovor umožňuje, aby sa ktorákoľvek fyzická osoba, mimovládna organizácia alebo skupina jednotlivcov, ktorá sa považuje za obeť porušenia práv v nej uvedených a uznaných signatárskym štátom, obrátila so sťažnosťou na Európsku komisiu pre ľudské práva a aby pri splnení procedurálnych pravidiel mohol vo veci rozhodnúť Európsky súd pre ľudské práva.

Časť II.

Článok 1

Právo národov na sebaurčenie

Právo národov na sebaurčenie využila Slovenská republika, keď po rozpade Českej a Slovenskej federatívnej republiky sa slovenský národ spoločne s príslušníkmi národnostných menšín a etnických skupín žijúcich na území Slovenskej republiky, rozhodol vytvoriť si vlastný štát. Slovenská republika vznikla 1. januára 1993. Právny rámec vzniku Slovenskej republiky dal Ústavný zákon č. 542/1992 Zb. O zániku Českej a Slovenskej Federatívnej republiky. Vzniku Slovenskej republiky predchádzalo prijatie Deklarácie Slovenskej národnej rady o zvrchovanosti Slovenskej republiky:

"My, demokraticky zvolená Slovenská národná rada, slávnostne vyhlasujeme, že tisícročné úsilie slovenského národa o svojbytnosť sa naplnilo. V tejto historickej chvíli deklaruje prirodzené právo slovenského národa na sebaurčenie tak, ako to zakotvujú aj všetky medzinárodné dohovory a zmluvy o práve národov na sebaurčenie. Uznávajúc právo národov na sebaurčenie, vyhlasujeme, že aj my si chceme slobodne utvárať spôsob a formu národného a štátneho života, pričom budeme rešpektovať práva všetkých, každého občana, národov, národnostných menšín a etnických skupín, demokratické a humanistické odkazy Európy a sveta. Touto deklaráciou Slovenská národná rada vyhlasuje zvrchovanosť Slovenskej republiky ako základ suverénneho štátu slovenského národa".

Článok 2

Zabezpečenie práv, obsiahnutých v Pakte, všetkým jednotlivcom bez akéhokoľvek rozlišovania rasy, farby pleti, pohlavia, náboženstva, politického alebo iného zmýšľania, národnostného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia

Základné práva a slobody uvedené v Pakte občianskych a politických práv sú zabezpečené pre každého, čo potvrdzuje článok 12 Ústavy Slovenskej republiky, ktorý ustanovuje: "Ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné. Základné práva a slobody sa zaručujú na území SR všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvyhodňovať alebo znevýhodňovať".

Článok 3

Rovnoprávnosť žien a mužov

Slovenský právny poriadok dôsledne zabezpečuje rovnaké občianske i politické práva rovnako mužom ako aj ženám. Rovnoprávnosť mužov a žien je vyjadrená v čl.12 ods.2 Ústavy Slovenskej republiky. "Základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvyhodňovať alebo znevýhodňovať."

Ženy sú v širokej miere zapojené do verejného života. V národnom hospodárstve tvoria ženy 44% všetkých zamestnancov. Prevažná väčšina z nich pracuje v oblasti sociálnej

starostlivosti, školstva, zdravotníctva, peňažníctva. Vo vede, výskume a vývoji je zamestnaných 39% žien z celkového počtu pracujúcich v tejto sfére.

Článok 4

Výnimočný stav

Ústavný štatút občanov za výnimočného stavu zostáva nezmenený. Vyhlásiť výnimočný stav má právo prezident Slovenskej republiky (Ústava Slovenskej republiky článok 102, pís.1) na základe Ústavného zákona č.10/1969 Zb. o Rade obrany štátu v znení ústavného zákona č. 160/1990 Zb. a ústavného zákona č.133/1991 Zb. Štátne orgány uvedené v ústavnom zákone sú oprávnené za výnimočného stavu požadovať od každého občana súčinnosť a ukladať mu obmedzenia alebo vecné plnenia. Obmedzenie práv podľa článkov 6, 7, 8 (ods.1 a 2), 11, 15, 16 a 18 Paktu neprichádzajú pritom do úvahy.

Článok 5

Obmedzenie občianskych a politických práv

Od vzniku Slovenskej republiky (1. januára 1993) nedošlo v Slovenskej republike k žiadnym právnym úpravám, ktorými by boli obmedzené alebo zrušené základné ľudské práva presahujúce v dobe nadobudnutia platnosti Paktu ním požadovaný rozsah.

Článok 6

Trest smrti

Trest smrti bol zrušený v roku 1990 v bývalej Českej a Slovenskej federatívnej republike a právny poriadok Slovenskej republiky taktiež nepozná trest smrti. Ústava Slovenskej republiky vo svojom článku 15. ods. 3 nepripúšťa trest smrti.

Článok 7

Kruté, neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie

Slovenská republika začiatkom roka 1995 odvolala výhradu k článku 20 Dohovoru proti mučeniu a inému krutému neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu. Týmto Slovenská republika uznala príslušnosť Výboru proti mučeniu, ako je ustanovené v článku 20 uvedeného dohovoru.

Článok 16

ods.2 Ústavy Slovenskej republiky znie:

"Nikoho nemožno mučiť ani podrobiť krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu", Najvyšší súd Slovenskej republiky ani Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky neeviduje žiadne prípady porušovania tohoto článku Ústavy Slovenskej republiky.

Trestný zákon (zákon č.140/1961 Zb, v znení neskorších predpisov) obsahuje ustanovenia postihujúce kruté, neľudské zaobchádzanie alebo trestanie. Desiata hlava Trestného zákona je nazvaná Trestné činy proti ľudskosti a uvádza skutkové podstaty jednotlivých trestných činov spadajúcich do tejto oblasti a trestné sadzby za spáchanie uvedených trestných činov.

Trestný poriadok tiež obsahuje ustanovenia postihujúce neľudské zaobchádzanie s obvineným napríklad § 91 "Výsluch obvineného" ustanovuje, že "Výsluch obvineného sa vykonáva tak, aby poskytol, pokiaľ možno, úplný a jasný obraz o skutočnostiach dôležitých pre trestné konanie. K výpovedi alebo priznaniu nesmie byť obvinený žiadnym spôsobom donucovaný a pri výsluchu treba rešpektovať jeho osobnosť".

Pravdivosť priznania obvineného orgány činné v trestnom konaní overia inými dôkazmi". Pri vykonávaní úkonov trestného konania sa musí zaobchádzať s osobami zúčastnenými v trestnom konaní tak, ako to vyžaduje význam a výchovný účel tohto konania, vždy treba rešpektovať ich osobnosť a ich ústavou zaručené práva".

Okrem fyzického nátlaku na obvineného Trestný poriadok zakazuje i psychický nátlak. "Otázky sa musia klásť jasne a zrozumiteľne, bez predstierania klamlivých a nepravdivých okolností, nesmie sa v nich naznačiť, ako na ne odpovedať" (§92 ods.3 Trestného poriadku).

V trestnom práve Slovenskej republiky platí zásada humánosti trestu, táto zásada však neznamená nemiernu zhovievavosť alebo dokonca tolerantnosť k trestným činom a ich páchatelom.

Článok 8

Otroctvo

Na Slovensku sa nevyskytuje táto forma útlaku obyvateľstva.

Článok 9

Právo na slobodu a osobnú bezpečnosť

Orgány činné v trestnom konaní sú povinné vykonávať procesné úkony podľa ustanovení Trestného poriadku.

Platný Trestný poriadok vylučuje akúkoľvek formu porušovania ľudských práv a slobôd v trestnom konaní. Ten proti komu sa vedie trestné konanie, musí byť v každom štádiu konania poučený o svojich právach, najmä o práve na obhajobu. Ak ide o prípad nutnej obhajoby a obvinený si obhajcu nezvolí, musí mu byť ustanovený obhajca zo zákona. Kontrolu dodržiavania zákonnosti pri realizovaní ľudských práv a slobôd vykonávajú jednak jednotlivé zložky rezortu Ministerstva vnútra a jednak celorezortný orgán kontroly, ktorý preveruje sťažnosti občanov na postup orgánov polície. Okrem toho kontrolu zákonnosti procesných úkonov vyšetrovateľov a policajných orgánov vykonáva aj prokurátor.

Príklady niektorých ustanovení Trestného poriadku: "Nikto nemôže byť stíhaný ako obvinený ináč než zo zákonných dôvodov a spôsobom, ktorý ustanovuje tento zákon" (§2, ods.1 Trestného poriadku), "Dokiaľ právoplatným odsudzujúcim rozsudkom súdu nie je

vyslovená vina, nemožno na toho, proti komu sa vedie trestné konanie, hľadiet' ako by bol vinný" (§2, ods.2 Trestného poriadku).

"Ak je tu niektorý z dôvodov väzby (§67 Trestného poriadku), a pre neodkladnosť veci nemožno rozhodnutie o väzbe vopred zadovážiť, môže vyšetrovateľ obvineného zadržať predbežne sám. Je však povinný vykonané zadržanie prokurátorovi neodkladne ohlásiť a odovzdať mu odpis zápisnice, ktorú spísal pri zadržaní ako aj ďalší materiál, ktorý prokurátor potrebuje, aby prípadne mohol podať návrh na vzatie do väzby. Návrh sa musí podať tak, aby obvinený mohol byť najneskôr do 24 hodín od zadržania odovzdaný súdu, inak musí byť prepustený na slobodu" (§75 Trestného poriadku).

§77 Trestného poriadku: "Ak prokurátor nenariadil prepustenie zadržanej osoby na podklade

materiálov, ktoré mu došli, prípadne po jej opätovnom výsluchu, je povinný ju odovzdať v lehote 24 hodín od zadržania alebo prevzatia súdu s návrhom na vzatie do väzby. K návrhu pripojí dosiaľ získaný dôkazný materiál".

Obvineného možno zatknúť iba na odôvodnený písomný príkaz súdu. Sudca musí zatknutú osobu do 24 hodín od prevzatia vypočuť a rozhodnúť o väzbe alebo ju prepustiť na slobodu. Do väzby možno vziať iba z dôvodov a na čas ustanovený zákonom a na základe rozhodnutia súdu. V prípade pochyb pri rozhodovaní o väzbe preskúmava rozhodnutie súdu I. stupňa súd druhého stupňa v rámci rozhodovania o sťažnosti obvinených alebo prokurátora proti rozhodnutiu nižšieho súdu. Obvinený môže byť vzatý do väzby len vtedy, ak sú tu konkrétne skutočnosti, ktoré odôvodňujú obavu, že ujde, alebo sa bude skrývať, aby sa tak vyhol trestnému stíhaniu alebo trestu alebo ak nemožno jeho totožnosť hneď zistiť, ak nemá stále bydlisko, ďalej ak je odôvodnená obava, že bude pôsobiť na svedkov, alebo spoluobvinených, alebo inak mariť objasňovanie skutočností závažných pre trestné stíhanie, alebo ak je odôvodnená obava, že bude pokračovať v trestnej činnosti, dokoná trestný čin, o ktorý sa pokúsil, alebo vykoná trestný čin, ktorý pripravoval, alebo ktorým hrozil. Obvinený však môže

byť vzatý do väzby tiež vtedy, ak je trestné stíhaný pre trestný čin, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody s dolnou hranicou trestnej sadzby najmenej 8 rokov, aj keď nie sú dané dôvody väzby uvedené zhora.

Vziať do väzby možno len osobu, proti ktorej bolo vznesené obvinenie. O väzbe rozhoduje súd a v prípravnom konaní na návrh prokurátora sudca".

Článok 10

Právo na úctu k prirodzenej dôstojnosti ľudskej bytosti

V Slovenskej republike sa zaobchádza so všetkými osobami pozbavenými osobnej slobody humánne. Výkonom trestu nesmie byť ponížená ľudská dôstojnosť. Účelom trestu je chrániť spoločnosť pred páchatel'mi trestných činov, zabrániť odsúdenému v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vychovávať ho k tomu, aby viedol riadny život a tým výchovne pôsobiť aj na ostatných členov spoločnosti (§23 Trestného zákona).

Ústredným orgánom pre väzenstvo je Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. Otázky súvisiace s výkonom trestu odňatia slobody patria do jeho kompetencie. Upravuje ho Zákon o výkone trestu odňatia slobody č. 59/1965 Zb. v znení neskorších predpisov a na jeho

základe vydaná Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 125/1994 Z. z., ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu odňatia slobody.

V štádiu pred dokončením sú však práce na novom zákone o výkone trestu, ktorý bude znamenať ďalšiu humanizáciu výkonu trestu odňatia slobody.

Väzba obvinených sa dôsledne vykonáva oddelene od odsúdených páchatel'ov. Väzba sa vykonáva v ústavoch na výkon väzby Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky. Vo väzbe je obvinený podrobený len tým obmedzeniam, ktoré sú potrebné na zabezpečenie úspešného vykonania trestného konania. Mladiství sa umiestňujú do ciel oddelene od ostatných obvinených.

Predseda senátu odloží na potrebný čas výkon trestu odňatia slobody, ak by výkon trestu ohrozil život alebo zdravie odsúdeného. Výkon trestu odňatia slobody na tehotnej žene a na matke novonarodeného dieťaťa, predseda senátu odloží na dobu jedného roka po pôrode (§ 322 Trestného poriadku). Súd môže upustiť od výkonu trestu odňatia slobody alebo jeho zvyšku AJ vtedy, ak zistí, že odsúdený ochorel nevyliciteľnou, životu nebezpečnou chorobou alebo nevyliciteľnou duševnou chorobou (§ 327 Trestného poriadku). Trestný zákon v §§ 61-64 upravuje hmotnoprávne podmienky, za ktorých môže byť odsúdený podmiennečne prepustený z výkonu trestu odňatia slobody. Konanie o podmiennečnom prepustení upravujú procesné ustanovenia §§ 331 - 333 Trestného poriadku.

Článok 11

Dlžnicke väzenie

Právny poriadok Slovenskej republiky dlžnicke väzenie neupravuje, pretože ho nepozná. Ústava Slovenskej republiky však v článku 17. ods.2 hovorí, že nikoho nemožno pozbaviť slobody len pre neschopnosť dodržať zmluvný záväzok.

Článok 12

Právo na slobodu pohybu a slobodu zvoliť si miesto pobytu

Sloboda pohybu a pobytu je v Slovenskej republike zaručená Ústavou. Každý, kto sa oprávnene zdržiava na území Slovenskej republiky, má právo toto územie slobodne opustiť.

Tieto slobody môžu byť obmedzené zákonom, ak je to nevyhnutné pre bezpečnosť štátu, udržanie verejného poriadku, ochranu zdravia alebo ochranu práv a slobôd iných a na vymedzených územiach aj v záujme ochrany prírody. Každý občan má právo na slobodný vstup na územie Slovenskej republiky.

Občana nemožno nútiť, aby opustil vlasť, nemožno ho vyhostiť ani vydat' inému štátu. Cudzinca možno vyhostiť iba v prípadoch ustanovených zákonom (Ústava Slovenskej republiky, čl. 23).

Občan Slovenskej republiky môže z republiky vycestovať a zdržiavať sa v cudzine len s platným cestovným dokladom. Žiadosť o vydanie cestovného dokladu sa predkladá orgánu pasov a víz Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, ktorý o vydaní cestovného dokladu aj rozhoduje na základe zákona č. 216/1991 Zb. o cestovných dokladoch a cestovaní do zahraničia. Slovenská republika má bezvízový styk s takmer všetkými európskymi štátmi

(okrem Rep. Bosna a Hercegovina, Macedónsko, Zväzová rep. Juhoslávia). Okrem uvedených zákonom stanovených dôvodov neexistujú žiadne obmedzenia pre vycestovanie slovenských občanov do zahraničia, či už z dôvodov služobných, súkromných alebo za účelom turistiky.

Článok 13

Trest vyhostenia

"Cudzinca možno vyhostiť iba v prípadoch ustanovených zákonom". (Ústava Slovenskej republiky, čl. 23, ods. 5).

"Ak to vyžaduje bezpečnosť osôb alebo majetku alebo iný všeobecný záujem, súd môže páchatelovi, ktorý nie je občanom Slovenskej republiky ani osobou, ktorej bolo priznané postavenie utečenca, uložiť trest vyhostenia z územia republiky, a to ako trest samostatný alebo popri inom treste." (§ 57 Trestného zákona).

Článok 14

Rovnosť pred súdom a garancie trestného a občianskeho procesu

Garancie práv obžalovaného v trestnom konaní uvedené v čl. 14 Paktu sú plne premietnuté do slovenského právneho poriadku a niektoré ustanovenia Trestného poriadku a Trestného zákona prekračujú rozsah práv ustanovených Paktom.

Podľa Zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 12/1993 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa Zákon č. 335/1991 Zb. o súdoch a sudcoch, sústavu súdov v Slovenskej republike tvoria: Najvyšší súd Slovenskej republiky, krajské a okresné súdy, vyšší vojenský súd a obvodové vojenské súdy a v čase brannej pohotovosti štátu aj vyššie poľné a nižšie poľné súdy.

Súdy Slovenskej republiky tvoria hierarchicky usporiadanú sústavu súdnictva vo veciach nevyhradených Ústavnému súdu Slovenskej republiky. Najnižším stupňom súdnej sústavy sú okresné súdy. Na strednom stupni vykonávajú súdnictvo krajské súdy, ktoré pôsobia ako odvolacia inštancia proti rozhodnutiam okresných súdov a ako súdy prvého stupňa vo veciach zverených zákonom do ich rozhodovacej pôsobnosti. § 17 Trestného zákona uvádza vecnú príslušnosť krajských súdov, "Krajský súd vykonáva v prvom stupni konanie o trestných činoch, pokiaľ na ne zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého dolná hranica je najmenej osem rokov, alebo pokiaľ za ne možno uložiť výnimočný trest. O trestnom čine teroru, záškodníctva, sabotáže, skrátania dane podľa § 148 ods. 5 Trestného zákona, o trestných činoch uvedených v osobitnom zákone (zákone o boji proti organizovanej forme trestnej činnosti č. 249/1994 Z.z.), a o trestnom čine podľa zákona na ochranu mieru koná v prvom stupni krajský súd aj vtedy, ak je dolná hranica trestu nižšia". V týchto prípadoch o riadnych opravných prostriedkoch podaných proti rozhodnutiam krajských súdov, ako súdov prvého stupňa rozhoduje v druhej inštancii Najvyšší súd Slovenskej republiky. Najvyšší súd Slovenskej republiky okrem pôsobnosti odvolacej inštancie, v ktorých v prvom stupni rozhodli krajské súdy, vykonáva súdny dozor nad zákonnosťou súdneho rozhodovania (rozhoduje o "dovolaniach" vo veciach občianskoprávných a o "sťažnostiach pre porušenie zákona" vo veciach trestných) a dbá o zachovanie jednoty pri výklade zákonov súdmi nižších stupňov.

Zásada verejnosti súdneho konania a rozhodovania je zakotvená v zákone.

Verejnosť z pojednávania možno vylúčiť len v prípadoch:

ohrozenia štátneho, hospodárskeho, obchodného alebo služobného tajomstva,
ohrozenia nerušeného priebehu pojednávania,
ohrozenia mravnosti,
ak to vyžaduje prospech obžalovaného alebo dôležitý záujem účastníkov konania,
ohrozenia bezpečnosti, alebo iný dôležitý záujem svedkov,
počas výsluchu agenta.

Rozsudok sa vždy musí vyhlásiť verejne.

Dokiaľ právoplatným odsudzujúcim rozsudkom súdu nie je vyslovená vina, nemožno na toho, proti komu sa vedie trestné konanie, hľadiť ako by bol vinný (§2, ods.2 Trestného poriadku). Trestný poriadok rozlišuje opravné prostriedky proti rozhodnutiam súdov nižšieho stupňa na riadne a mimoriadne. Riadnym opravným prostriedkom sú odvolanie a sťažnosť. Odvolanie je opravným prostriedkom proti rozsudku súdu prvého stupňa. Má odkladný účinok (§ 245 ods. 1,2 Trestného poriadku). Odvolaním možno napadnúť každý rozsudok súdu prvého stupňa.

Opravným prostriedkom proti uzneseniu je sťažnosť. Sťažnosťou možno napadnúť každé uznesenie vyšetrovateľa, alebo policajného orgánu. Uznesenie súdu a prokurátora možno sťažnosťou napadnúť len v tých prípadoch, kde to zákon výslovne pripúšťa a ak rozhoduje vo veci v prvom stupni.

Obnova konania v trestných veciach je mimoriadnym opravným prostriedkom. Obnova konania, ktoré sa skončilo právoplatným rozsudkom sa povolí, ak vyjdú najavo skutočnosti alebo dôkazy súdu skôr neznáme, ktoré by mohli samy osebe alebo v spojení so skutočnosťami a dôkazmi už skôr známymi, odôvodniť iné rozhodnutie o vine alebo o priznanom nároku poškodeného na náhradu škody, alebo vzhľadom na ktoré by pôvodne uložený trest bol v zrejmom nepomere k stupňu nebezpečnosti činu pre spoločnosť, alebo k pomerom páchatel'a, alebo uložený druh trestu by bol v zrejmom rozpore s účelom trestu (§§ 277 - 289 Trestného poriadku).

Z obdobných dôvodov sa obnova konania povolí aj vtedy, ak sa vec skončila právoplatným uznesením súdu, prokurátora alebo vyšetrovateľa o zastavení trestného stíhania. "Obnova konania, ktoré sa skončilo niektorým z uvedených spôsobov sa povolí aj vtedy, ak sa právoplatným rozsudkom zistí, že policajný orgán, vyšetrovateľ, prokurátor, alebo sudca v pôvodnom konaní porušil svoje povinnosti konaním zakladajúcim trestný čin" (§ 278 ods. 4 Trestného poriadku). Obnova konania v neprospech obvineného je vylúčená, ak zanikla trestnosť činu, obvinený zomrel alebo sa na čin vzťahuje rozhodnutie prezidenta republiky, ktorým nariadil, aby sa v trestnom stíhaní nepokračovalo (§ 279 Trestného poriadku).

§§ 266 -276 Trestného poriadku upravujú inštitút sťažnosti pre porušenie zákona a konanie o nej. "Proti právoplatnému rozhodnutiu súdu, ktorým bol porušený zákon, ako i proti právoplatnému rozhodnutiu súdu, ktoré bolo urobené na podklade chybného postupu konania, môže generálny prokurátor alebo minister spravodlivosti podať na najvyššom súde sťažnosť pre porušenie zákona.

Generálny prokurátor ju môže podať i proti takému rozhodnutiu prokurátora, vyšetrovateľa alebo policajného orgánu" (§ 266 ods. 1 Trestného poriadku).

V občianskoprávných veciach sú opravnými prostriedkami odvolanie, obnova konania a dovolanie.

Odvolanie ako riadny opravný prostriedok možno podať proti prvostupňovému rozhodnutiu. Obnova konania a dovolanie sú mimoriadnymi opravnými prostriedkami. Návrhom na obnovu konania možno napadnúť za podmienok ustanovených v Občianskom súdnom poriadku každé právoplatné rozhodnutie súdu s výnimkou rozsudkov, ktorými sa rozviedlo manželstvo, rozhodlo že je manželstvo neplatné alebo že manželstvo neexistuje a prípadov, keď nápravu možno dosiahnuť iným spôsobom.

Dovolanie je za podmienok ustanovených v Občianskom súdnom poriadku prípustné nielen proti právoplatnému rozhodnutiu odvolacieho súdu, ale na návrh generálneho prokurátora a ministra spravodlivosti a predsedu Najvyššieho súdu SR proti právoplatnému rozhodnutiu prvostupňového súdu, ak ním bol porušený zákon.

O dovolaní rozhoduje vždy Najvyšší súd Slovenskej republiky. Nikoho nemožno trestne stíhať za čin, za ktorý bol už právoplatne odsúdený alebo oslobodený spod obžaloby. Táto zásada nevyklučuje uplatnenie mimoriadnych opravných prostriedkov v súlade so zákonom (Ústava Slovenskej republiky čl. 50 ods. 5).

Právo na obhajobu je zakotvené v čl. 50 ods.3 Ústavy SR tak, že každý obvinený má právo, aby mu bol poskytnutý čas a možnosť na prípravu obhajoby a aby sa mohol obhajovať sám alebo prostredníctvom obhajcu. Ústavný princíp práva na obhajobu je konkretizovaný v ustanoveniach Trestného poriadku (§§ 35 - 41) a v Zákone o advokácii. Trestný poriadok zakotvuje aj povinnú obhajobu obvineného obhajcom už v prípravnom (t.j. v tzv. predsúdnom) konaní, ak je obvinený vo väzbe alebo vo výkone trestu odňatia slobody alebo na pozorovaní v zdravotníckom ústave, ak je zbavený spôsobilosti k právnym úkonom, alebo je táto jeho spôsobilosť obmedzená, ak ide o konanie proti mladistvému (t.j. obvinenému vo veku od 15 do 18 rokov), alebo ak ide o konanie proti ušlému. Obvinený musí mať obhajcu aj vtedy, ak to považuje súd a v prípravnom konaní vyšetrovateľ alebo prokurátor za nutné, najmä preto, že vzhľadom k telesným alebo duševným vadám obvineného, majú pochybnosti o jeho spôsobilosti náležite sa obhajovať. Rovnako musí mať obvinený obhajcu už v prípravnom konaní vo veciach, v ktorých sa koná o trestnom čine, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica prevyšuje 5 rokov. Obvinený musí mať obhajcu aj v konaní o vydanie do cudziny a v konaní, v ktorom sa rozhoduje o uložení ochranného liečenia, s výnimkou ochranného protialkoholického liečenia. Každý obvinený si obhajcu môže zvoliť. Ak tak neurobí v prípadoch nutnej obhajoby, v určenej lehote, ustanoví mu obhajcu predseda senátu príslušného súdu a v prípravnom konaní sudca.

Z ostatných základných zásad právneho poriadku Slovenskej republiky treba upriamiť pozornosť najmä na tie, ktoré majú svoj základ v Ústave Slovenskej republiky a bližšie sú rozvedené v príslušných zákonných ustanoveniach. Ide napríklad o právo každého domáhať sa zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky.

Každý, kto tvrdí, že bol na svojich právach ukrátený rozhodnutím orgánu verejnej správy, môže sa obrátiť na súd, aby preskúmal zákonnosť takéhoto rozhodnutia, ak zákon neustanoví inak. Z právomoci súdu však nesmie byť vylúčené preskúmanie rozhodnutí týkajúcich sa

základných práv a slobôd. Každý má právo na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím súdu, iného štátneho orgánu, či orgánu verejnej správy, alebo nesprávnym úradným postupom.

Každý má právo odoprieť vypovedať, ak by výpoveďou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania sebe, svojmu príbuznému v priamom pokolení, svojmu súrodencovi, osvojiteľovi, osvojencovi, manželovi, alebo druhovi, alebo iným osobám v rodinnom, alebo obdobnom pomere, ktorých ujmu by právom pociťoval ako ujmu vlastnú. (§ 100 Trestného poriadku, Ústava Slovenskej republiky čl.47 ods.1). Rovnako každý má tiež právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy, od začiatku konania a to za podmienok stanovených zákonom.

V článku 127 Ústavy Slovenskej republiky je vyjadrená úloha Ústavného súdu Slovenskej republiky, ktorá mu umožňuje rozhodnúť o sťažnosti, ktorú podáva občan proti právoplatnému rozhodnutiu štátneho orgánu. Tento článok zabezpečuje ústavnú ochranu základných práv a slobôd občanov:

"Ústavný súd rozhoduje o sťažnostiach proti právoplatným rozhodnutiam ústredných orgánov štátnej správy, miestnych orgánov štátnej správy a orgánov územnej samosprávy, ktorými boli porušené základné práva a slobody občanov, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd".

Kto vyhlási, že neovláda jazyk, v ktorom sa vedie konanie, má právo na tlmočníka. "Každý je

oprávnený používať pred orgánmi činnými v trestnom konaní svoj materinský jazyk" (§ 2 ods.14 Trestného poriadku).

Ústava Slovenskej republiky zakotvuje, že nikoho nemožno odňať jeho zákonnému sudcovi. Každý má právo, aby sa jeho vec verejne prerokovala bez zbytočných prietahov a v jeho prítomnosti a aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom. Verejnosť možno vylúčiť len v prípadoch ustanovených zákonom.

V konaní proti mladistvým existujú špecifiká, ktoré venujú osobitnú pozornosť tejto skupine obyvateľov a sú upravené v ustanoveniach §§ 74-87 Trestného zákona a §§ 291-301 Trestného poriadku.

Najzávažnejšie atribúty sú:

mladistvý musí mať od vznesenia obvinenia obhajcu, ktorý má právo zúčastniť sa vyšetrovacích úkonov,

aj keď jestvujú väzobné dôvody, mladistvý smie byť vzatý do väzby iba vtedy, keď nemožno účel väzby dosiahnuť ináč,

druhy trestov ukladaných mladistvým sú obmedzenejšie,

trestné sadzby sú znížené o polovicu,

trest odňatia slobody sa vykonáva oddelene od dospelých páchatel'ov,

možnosť udelenia ochrannej výchovy ako osobitného druhu výchovného opatrenia, ktoré sa vykonáva vo výchovných zariadeniach.

Článok 15

Nepripustnosť retroaktivity zákona

Právny poriadok Slovenskej republiky nepripúšťa spätnú pôsobnosť zákona. Základné pravidlo pre časovú pôsobnosť trestných zákonov v Slovenskej republike je, že sa v trestnom

processe použije zákon účinný v dobe činu. Podľa právnej úpravy Slovenskej republiky a v súlade so všeobecnými právnymi zásadami OSN, nezaniká trestnosť:

1.trestného činu genocídy, podpory a propagácie hnutí smerujúcich k potlačeniu práv a slobôd občanov, používanie zakázaného bojového prostriedku a nedovolené vedenie boja, vojnovej krutosti, plienenia v priestore vojnových operácií a zneužívanie medzinárodne uznávaných označení (napr. Červený kríž) a štátnych znakov, trestného činu mučenia a iného neľudského a krutého zaobchádzania, trestného činu perzekúcie obyvateľstva,

2.trestného činu teroru, všeobecného ohrozenia, vraždy, ublíženia na zdraví, obmedzovania osobnej slobody, pozbavenia osobnej slobody, zavlčenia do cudziny, porušovania domovej slobody, pokiaľ boli spáchané za takých okolností, že zakladajú vojnový zločin alebo zločin proti ľudskosti podľa predpisov medzinárodného práva,

3.trestného činu podnecovania k vojne, vojnovej propagácie, alebo podpory vojnovej propagácie podľa § 1 Zákona č. 165/1950 Zb. na ochranu mieru.

Článok 16

Právo na právnu subjektivitu

Spôsobilosť fyzickej osoby mať práva a povinnosti vzniká narodením. Túto spôsobilosť má podľa právneho poriadku Slovenskej republiky aj počaté dieťa, ak sa narodí živé (§7 ods.1 Obč. zákonníka).

Právna subjektivita je pre všetkých rovnaká a nemôže byť obmedzená. Smrťou právna subjektivita zaniká. Ak sa smrť nemôže preukázať predpísaným spôsobom, súd vyhlási fyzickú osobu za mŕtvu, ak zistí jej smrť inak. Za mŕtvu súd vyhlási tiež nezvestnú fyzickú osobu, ak sa dá so zreteľom ku všetkým okolnostiam usúdiť, že už nežije.

Rozhodnutie o vyhlásení za mŕtvého sa dá zrušiť, alebo opraviť za podmienok stanovených v §199 Občianskeho súdneho poriadku. Spôsobilosť fyzickej osoby na práva a povinnosti v plnom rozsahu vzniká plnoletosťou. Plnoletou sa stáva osoba dovŕšením 18 roku veku. Pred dovŕšením tohoto veku sa plnoletosť dosahuje len uzavretím manželstva.

"Ak občan pre duševnú poruchu, ktorá nie je iba prechodná, nie je vôbec schopný konať právne úkony, súd ho spôsobilosti na právne úkony zbaví. Ak občan pre duševnú poruchu, ktorá nie je len prechodná, alebo pre nadmerné požívanie alkoholických nápojov alebo omamných prostriedkov či jedov je schopný konať len niektoré právne úkony, súd jeho spôsobilosť na právne úkony obmedzí a rozsah obmedzenia určí v rozhodnutí. Súd rozsudok o zbavení alebo obmedzení spôsobilosti zmení alebo zruší, ak sa zmenia alebo odpadnú dôvody, ktoré k tomu viedli" (§ 10 Občianskeho zákonníka).

Článok 17

Právo na ochranu súkromného života, listového tajomstva, na česť a povesť

Ústava Slovenskej republiky v článkoch 16, 19, 21, uvádza, že nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia je zaručená. Obmedzená môže byť len v prípadoch ustanovených zákonom. Každý má právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života. Obydlie je nedotknuteľné. Nie je dovolené doň vstúpiť bez súhlasu toho, kto v ňom býva. Domová prehliadka je prípustná len v súvislosti s trestným konaním, a to na písomný a odôvodnený príkaz sudcu. Spôsob vykonania domovej prehliadky ustanovuje zákon.

Iné zásahy do nedotknuteľnosti obydlia možno zákonom dovoliť iba vtedy, keď je to v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu života, zdravia alebo majetku osôb, na

ochranu práv a slobôd iných alebo na odvrátenie závažného ohrozenia verejného poriadku. Ak sa obydlie používa aj na podnikanie alebo vykonávanie inej hospodárskej činnosti, takéto zásahy môžu byť zákonom dovolené aj vtedy, keď je to nevyhnutné na plnenie úloh verejnej správy. Domovú a osobnú prehliadku upravuje Trestný poriadok v §§ 82 - 85. Domovú prehliadku možno vykonať, ak je dôvodné podozrenie, že v byte alebo inom priestore slúžiacom na bývanie alebo priestoroch k nim patriacich (obydlia) je vec dôležitá pre trestné konanie alebo že sa tam skrýva osoba podozrivá z trestného činu (§ 82 Trestného poriadku).

Nariadiť domovú prehliadku je oprávnený sudca, alebo predseda senátu a v prípravnom konaní na návrh prokurátora sudca. Príkaz na domovú prehliadku musí byť vydaný písomne a musí byť odôvodnený. Doručí sa osobe, u ktorej sa prehliadka vykonáva pri prehliadke a ak to nie je možné najneskôr do 24 hodín po odpadnutí prekážky, ktorá bránila doručeniu (§ 83 Trestného poriadku). Orgán vykonávajúci domovú prehliadku je povinný umožniť osobe, u ktorej sa prehliadka vykonáva, alebo niektorému dospelému členovi jej domácnosti účasť pri prehliadke. O práve účasti pri prehliadke je povinný tieto osoby poučiť (§ 85, ods.1 Trestného poriadku).

Trestný zákon v § 238 postihuje porušovanie domovej slobody za neoprávnené vniknutie do domu, alebo do bytu iného, alebo toho, kto tam neoprávnene zotrváva.

Pokiaľ ide o právo na česť, Ústava Slovenskej republiky obsahuje v článku 19 ods.1 nasledujúce ustanovenie: "Každý má právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti a na ochranu mena" (čl. 19 ods.1). Trestný zákon v § 206 uvádza trestný čin ohovárania "Kto o inom oznámi nepravdivý údaj, ktorý je spôsobilý značnou mierou ohroziť jeho vážnosť u spoluobčanov, najmä poškodiť ho v zamestnaní, narušiť jeho rodinné vzťahy alebo spôsobiť mu inú vážnu ujmu, potresce sa odňatím slobody až na dva roky alebo peňažným trestom. Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov alebo peňažným trestom alebo zákazom činnosti sa páchatel potresce, ak spácha tento čin tlačou, filmom, rozhlasom, televíziou alebo iným obdobne účinným spôsobom".

Ústavne je chránené aj právo listového tajomstva. "Listové tajomstvo, tajomstvo dopravovaných správ a iných písomností a ochrana osobných údajov sa zaručujú. Nikto nesmie porušiť listové tajomstvo ani tajomstvo iných písomností a záznamov, či už uchovávaných v súkromí, alebo zasielaných poštou, alebo iným spôsobom. Výnimkou sú prípady ktoré ustanoví zákon. Rovnako sa zaručuje tajomstvo správ podávaných telefónom, telegrafom, alebo iným podobným zariadením". §§ 239 a 240 Trestného zákona ukladajú tresty za porušovanie tajomstva prepravovaných správ. Za určitých zákonom stanovených podmienok je možné zadržať a otvoriť listovú zásielku a odpočúvať telefónne hovory.

Tieto okolnosti sú upravené v Trestnom poriadku v §§ 86 - 88. "Ak je na objasnenie skutočností závažných pre trestné konanie nevyhnutné zistiť obsah nedoručených telegramov, listov alebo iných zásielok, ktoré pochádzajú od obvineného alebo sú jemu určené, nariadi predseda senátu a v prípravnom konaní prokurátor a vyšetrovateľ, aby mu ich pošta alebo podnik vykonávajúci ich prepravu vydali. Vyšetrovateľ potrebuje na to predchádzajúci súhlas prokurátora" (§ 86, ods.1 Trestného poriadku).

"V trestnom konaní pre obzvlášť závažný úmyselný trestný čin alebo pre iný úmyselný trestný čin, o ktorom na konanie zaväzuje vyhlásená medzinárodná zmluva, alebo pre trestný čin uvedený v osobitnom zákone môže predseda senátu a v prípravnom konaní prokurátor nariadiť odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky, ak možno dôvodne predpokladať, že ňou budú oznámené skutočnosti významné pre trestné konanie.

Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky medzi obhajcom a obvineným sú neprípustné" (§ 88, ods.1 Trestného poriadku).

Článok 18

Právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženstva

Sloboda myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery sa zaručujú. Toto právo zahŕňa aj možnosť zmeniť náboženské vyznanie alebo vieru. Každý má právo byť bez náboženského vyznania. Každý má právo verejne prejavovať svoje zmýšľanie.

Každý má právo slobodne prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru buď sám, buď spoločne s inými, súkromne alebo verejne, bohoslužbou, náboženskými úkonmi, zachovávaním obradov alebo zúčastňovať sa na jeho vyučovaní.

Cirkvi a náboženské spoločnosti spravujú svoje záležitosti samy, najmä zriaďujú svoje orgány, ustanovujú svojich duchovných, zabezpečujú vyučovanie náboženstva a zakladajú rehoľné a iné cirkevné inštitúcie nezávisle od štátnych orgánov. Podmienky výkonu týchto práv možno obmedziť iba zákonom, ak ide o opatrenie nevyhnutné v demokratickej spoločnosti na ochranu verejného poriadku, zdravia a mravnosti alebo práv a slobôd iných (čl. 24 Ústavy SR).

Okrem Ústavy zaručuje slobodu náboženského vyznania a viery v Slovenskej republike aj Zákon č. 308/1991 Zb. O slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností.

Podpora, ktorú poskytuje štát registrovaným cirkvám a náboženským spoločnostiam predovšetkým vo forme finančných dotácií a v možnosti pôsobenia vo verejnom živote, je nad rámec základných práv. Členovia a sympatizanti neregistrovaných cirkví sú rovnoprávnymi občanmi a môžu bez akejkoľvek ujmy slobodne vyznávať svoju vieru, pri rešpektovaní právneho poriadku štátu.

Národná rada Slovenskej republiky na svojom zasadnutí v roku 1993 schválila Zákon č.282/1993 Z.z. o zmiernení niektorých majetkových krívd spôsobených cirkvám a náboženským spoločnostiam.

Trestný zákon v § 236 uvádza postih za obmedzovanie slobody vyznania.

Článok 19

Právo na slobodu prejavu

Sloboda prejavu znamená možnosť prejavovať svoje názory a výsledky tvorivej práce na verejnosti slovom, tlačou a obrazom zo všetkých oblastí života spoločnosti.

Sloboda prejavu je ústavne garantovaná. Sloboda prejavu a právo na informácie sú zaručené. Každý má právo vyjadrovať svoje názory slovom, písmom, tlačou, obrazom alebo iným spôsobom, ako aj slobodne vyhľadávať, prijímať a rozširovať idey a informácie bez ohľadu na hranice štátu. Vydávanie tlače nepodlieha povolovaciemu konaniu. Podnikanie v odbore rozhlasu a televízie sa môže viazať na povolenie štátu. Podmienky ustanovuje čl.26 ods.2 Ústavy Slovenskej republiky. Cenzúra sa zakazuje.

"Slobodu prejavu a právo vyhľadávať a šíriť informácie možno obmedziť zákonom, ak ide o opatrenia v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných,

bezpečnosť štátu, verejného poriadku, ochranu verejného zdravia a mravnosti" (čl.26 Ústavy Slovenskej republiky).

Za ochranu spoločnosti a občanov proti zneužitiu slobody prejavu, slova a tlače zodpovedajú

vychovateľ, šéfredaktor, redaktor a autor v rozsahu vyplývajúcom z právnych predpisov.

Pre oblasť televízneho a rozhlasového vysielania platí zákon č. 468/1991 Zb. o prevádzkovaní rozhlasového a televízneho vysielania, ktorý Riadiaci výbor pre masmédiá Rady Európy a jeho komisie, ale aj International Media Fund (USA) považujú za jeden z najdemokratickejších z krajín strednej a východnej Európy. Na tento základný zákon nadväzuje zákon č. 294/1992 Zb. o Rade Slovenskej republiky pre rozhlasové a televízne vysielanie. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 166/1993 Z.z. o opatreniach v oblasti rozhlasového a televízneho vysielania, potvrdil princípy duálneho systému v rozhlasovom a televíznom vysielaní tým, že prerozdelením prenosové cesty medzi vysielateľov zo zákona (Slovenská televízia, Slovenský rozhlas) a prevádzkovateľov na základe licencií, ktoré udeľuje Rada Slovenskej republiky pre rozhlasové a televízne vysielanie.

Uplatňovanie duálneho systému vysielania v praxi možno dokumentovať nasledujúcimi údajmi:

1.ku koncu roku 1994 bolo udelených:

27 licencií na rozhlasové vysielanie,

4 licencie na regionálne televízne vysielanie pozemnými vysielacími,

25 licencií na televízne vysielanie v káblových rozvodoch,

27 licencií na vysielanie v káblových rozvodoch /nezmenených programov/

2.v súčasnosti prebiehajú licenčné konania na druhý a tretí televízny vysielací okruh.

Rada Slovenskej republiky pre rozhlasové a televízne vysielanie pôsobí od júna 1992 ako nezávislý orgán zvolený Národnou radou Slovenskej republiky a jej najdôležitejšou úlohou je chrániť a podporovať záujmy verejnosti na uskutočňovanie slobody prejavu a práva na informácie. Jej doterajšie pôsobenie ukazuje, že si svoju nezávislosť udržala.

Článok 20

Zákaz vojnovéj propagandy

Vojnovú propagandu v súlade s týmto článkom Paktu zakazuje Zákon č. 165/1950 Zb. Na ochranu mieru. Trestný zákon Slovenskej republiky zakazuje násilie, nepriateľstvo a národnú, rasovú alebo náboženskú nenávisť. Trestnoprávny postih páchatel'ov týchto trestných činov je uvedený v § 196, 197a - Násilie proti skupine obyvateľ'ov a proti jednotlivcovi, § 198 - Hanobenie národa, rasy a presvedčenia, §§ 260, 261 - Podpora a propagácia hnutí smerujúcich k potlačeniu práv a slobôd občanov, § 259 - Genocídium.

Článok 21

Právo na zhromažďovanie

Sloboda zhromažďovania je zaručená Ústavou Slovenskej republiky a má svoje vyjadrenie v článku 28: "Právo pokojne sa zhromažďovať sa zaručuje". Podmienky výkonu tohto práva ustanoví zákon v prípadoch zhromažďovania na verejných miestach, ak ide o opatrenia v

demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, ochranu verejného poriadku, zdravia a mravnosti, majetku, alebo pre bezpečnosť štátu. Zhromaždenie sa nesmie podmieňovať povolením orgánu verejnej správy, ale je potrebné splniť oznamovaciu povinnosť zvolávateľa. Všetky doteraz uskutočnené zhromaždenia na území Slovenskej republiky boli v súlade s platnou právnou úpravou a nevyskytli sa žiadne prípady, pri ktorých by museli zasahovať orgány polície.

Článok 22

Právo združovania sa

Toto významné politické právo je ústavne zaručené v článkoch 29 a 37 Ústavy Slovenskej republiky. Každý má právo spolu s inými sa združovať v spolkoch, spoločnostiach alebo iných združeniach. Občania majú právo zakladať politické strany a politické hnutia a združovať sa v nich.

Výkon týchto práv možno obmedziť len v prípadoch ustanovených zákonom, ak je to v demokratickej spoločnosti nevyhnutné pre bezpečnosť štátu, na ochranu verejného poriadku, predchádzanie trestným činom alebo na ochranu práv a slobôd iných. Politické strany a politické hnutia, ako aj spolky, spoločnosti alebo iné združenia sú oddelené od štátu (Ústava Slovenskej republiky čl. 29).

Každý má právo slobodne sa združovať s inými na ochranu svojich hospodárskych a sociálnych záujmov. Odborové organizácie vznikajú nezávisle od štátu. Obmedzovať počet odborových organizácií, ako aj zvýhodňovať niektoré z nich v podniku alebo odvetví je neprípustné. Činnosť odborových organizácií a vznik a činnosť iných združení na ochranu hospodárskych a sociálnych záujmov možno obmedziť zákonom, ak ide o opatrenie v demokratickej spoločnosti, nevyhnutné na ochranu bezpečnosti štátu, verejného poriadku alebo práv a slobôd druhých.

Konkrétna právna úprava o združovaní občanov je zakotvená v Zákone č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov, v znení zákona č. 300/1990 Zb. a zákona č. 62/1993 Z.z. Podmienkou pre vznik politických strán a hnutí, občianskych združení (okrem odborových organizácií a organizácií zamestnávateľov) je registrácia. V súčasnosti je v Slovenskej republike zaregistrovaných 48 politických strán, 20 politických hnutí a viac ako 10-tisíc občianskych združení.

Článok 23

Ochrana rodiny

Inštitút rodiny je v Slovenskej republike chránený Ústavou, ktorá podrobnú právnu úpravu odkazuje na zákon. Je ním zákon č. 94/1963 Zb. Zákon o rodine v znení zákona č. 132/1982 Zb.

"Manželstvo sa uzatvára na základe dobrovoľného rozhodnutia muža a ženy vytvoriť harmonické, pevné a trvalé životné spoločenstvo" (§ 1 Zák. o rodine). Manželstvo môže uzavrieť plnoletá osoba, t.j. osoba ktorá dovŕšila vek 18 rokov. Výnimočne môže manželstvo uzavrieť osoba, ktorá dovŕšila vek 16 rokov. Na uzavretie manželstva potrebuje osoba ktorá nedosiahla vek 18 rokov súhlas súdu. U neplnoletého, mladšieho ako 16 rokov manželstvo nevznikne.

Právny poriadok Slovenskej republiky rešpektuje slobodnú voľbu snúbencov, čo sa týka formy uzavretia manželstva. Snúbenci môžu uzavrieť občiansky, alebo cirkevný sobáš. Muž a žena majú v manželstve rovnaké práva a povinnosti. Súd môže manželstvo na návrh niektorého z manželov rozviesť, ak sú vzťahy medzi manželmi tak vážne rozvrátené, že manželstvo nemôže plniť svoj spoločenský účel. Pri rozhodovaní o rozvode musí súd prihliadať najmä na záujmy neplnoletých detí. Súd taktiež určí, komu bude dieťa zverené do výchovy a ako má každý z rodičov prispievať na jeho výživu.

Článok 24

Ochrana detí

Právna úprava ochrany dieťaťa je obsiahnutá v Zákone č. 94/1963 Zb. Zákon o rodine v znení Zákona č. 132/1982 Zb. a v Zákone č. 50/1973 Zb. o pestúnskej starostlivosti v znení neskorších predpisov.

Každé dieťa dostane meno hneď po narodení a je zaregistrované v matrike, v obvode ktorej sa narodilo. Deti narodené v manželstve i mimo neho majú rovnaké práva. Starostlivosť o deti a ich výchova je právom rodičov, deti majú právo na rodičovskú výchovu a starostlivosť. Rodičia, ktorí sa starajú o deti, majú právo na pomoc štátu. Štát finančne prispieva rodinám s deťmi. Viacdetné rodiny sú finančne zvýhodnené.

Právny poriadok Slovenskej republiky zakotvuje princíp *ius sanguinis*, to znamená, že dieťa nadobúda štátnu príslušnosť rodičov. Za štátneho občana Slovenskej republiky sa považuje aj dieťa, ktoré sa narodilo na území Slovenskej republiky a ktorého rodičia nie sú známi, pokiaľ sa nepreukáže, že nadobudlo štátne občianstvo iného štátu.

Článok 25

Právo na účasť v riadení verejných záležitostí

Toto politické právo je uvedené v Ústave Slovenskej republiky v článku 30: "Občania majú právo zúčastňovať sa na správe verejných vecí priamo alebo slobodnou voľbou svojich zástupcov. Voľby sa musia konať v lehotách nepresahujúcich pravidelné volebné obdobie ustanovené zákonom".

Volebné právo je všeobecné, rovné a priame s tajným hlasovaním. Občania majú za rovnakých podmienok prístup k voleným a iným verejným funkciám".

Občania sa na riadení verejných záležitostí zúčastňujú nepriamo - prostredníctvom volieb, alebo priamo - referendum. Referendum je ústavne zakotvené v článkoch 93 - 100, Ústavy Slovenskej republiky. Podrobnú právnu úpravu referenda obsahuje zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 564/1992 Zb. o spôsobe vykonania referenda v znení Zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 158/1994 Z.z.

Článok 26

Právna rovnosť pred zákonom

Všetky slovenské právne predpisy rešpektujú rovnosť občanov pred zákonom a poskytujú všetkým rovnakú ochranu bez akejkoľvek diskriminácie. Túto skutočnosť vyjadruje článok 47, ods.2 a ods.3, Ústavy Slovenskej republiky "Každý má právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania, a to

za podmienok ustanovených zákonom". "Všetci účastníci sú si v konaní podľa odseku 2 rovní".

Článok 27

Práva príslušníkov etnických, náboženských a jazykových menšín

Právny poriadok Slovenskej republiky dôsledne rešpektuje dodržiavanie práv príslušníkov menšín žijúcich na území Slovenskej republiky (či už etnických, náboženských alebo jazykových).

Podľa sčítania ľudu k 31. decembru 1994, žije na území Slovenskej republiky celkom 5 356 207 obyvateľov a národnostná štruktúra Slovenska je nasledovná:

Národnosť	Absolútna početnosť	
		Podiel v percentách
slovenská	4 590 100	85.7
maďarská	568 714	10.6
rómska	83 988	1.6
česká	51 293	1.0
rusínska	17 277	0.3
ukrajinská	14 341	0.3
nemecká	5 380	0.1
moravská, sliezka	6 361	0.1
poľská	3 039	0.1
ostatná a nezistená	15 714	0.2
Počet obyvateľov SR	5 356 207	100.0

Práva národnostných menšín v Slovenskej republike sú zaručené na úrovni Ústavy Slovenskej republiky. Princíp slobodnej voľby národnosti a zákaz všetkých spôsobov nátlaku

smerujúcich k odnáródňovaniu je zakotvený v čl.12, ods.3 Ústavy Slovenskej republiky. Ďalšou garanciou právneho postavenia národnostných menšín sú medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom.

Ústava Slovenskej republiky venuje celý štvrtý oddiel právam národnostných menšín a etnických skupín. Príslušnosť ku ktorejkoľvek národnostnej menšine alebo etnickej skupine nesmie byť nikomu na ujmu. Občanom tvoriacim v Slovenskej republike národnostné menšiny alebo etnické skupiny sa zaručuje všestranný rozvoj, najmä právo spoločne s príslušníkmi menšiny alebo skupiny, rozvíjať vlastnú kultúru, právo rozširovať a prijímať informácie v ich materinskom jazyku, združovať sa v národnostných združeniach, zakladať a udržiavať vzdelávacie a kultúrne inštitúcie.

Občanom patriacim k národnostným menšinám alebo etnickým skupinám sa za podmienok ustanovených zákonom zaručuje okrem práva na osvojenie si štátneho jazyka aj

právo na vzdelanie v ich jazyku,
právo používať ich jazyk v úradnom styku,
právo zúčastňovať sa na riešení vecí týkajúcich sa národnostných menšín a etnických skupín.

Jazykové práva príslušníkov národnostných menšín sú zaručené v občianskom a trestnom súdnom poriadku, ktorý dovoľuje používať minoritný jazyk pred súdom (§18 Občianskeho súdneho poriadku, §2 ods. 14 Trestného poriadku) a v Zákone č. 428/1990 Zb. zákon o úradnom jazyku v Slovenskej republike, ktorý umožňuje používať minoritný jazyk v úradnom styku všade tam, kde je podiel príslušníkov danej menšiny aspoň 20 %-ný. § 6 ods. 2 uvedeného zákona ustanovuje: "Ak príslušníci národnostnej menšiny tvoria v meste alebo obci najmenej dvadsať percent obyvateľstva, môžu v takýchto mestách a obciach používať v úradnom styku svoj jazyk. Ak v takýchto mestách alebo obciach vystupuje v úradnom styku občan, ktorý nie je príslušníkom národnostnej menšiny, vedie sa konanie v úradnom jazyku. Pracovníci štátnych orgánov a orgánov samosprávy obcí nie sú povinní ovládať a používať jazyk národnostnej menšiny. Verejné listiny a spisová agenda sa vyhotovujú v úradnom jazyku".

24. septembra 1993 slovenský parlament prijal Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o mene a priezvisku, ktorý umožňuje príslušníkom národnostných menšín používať svoje mená a priezviská v ich jazyku vo väčšom rozsahu než doteraz. V systéme národnostného školstva v Slovenskej republike sú zahrnuté všetky stupne vzdelávania v národnostnom jazyku od materských škôl až po vysokoškolské štúdium.

V školskom roku 1994/95 bolo v sieti škôl v Slovenskej republike:

299 základných škôl s vyučovacím jazykom maďarským, na ktorých sa učilo 45.467 žiakov,

4 cirkevné základné školy s vyučovacím jazykom maďarským s počtom žiakov 856,

21 gymnázií s vyučovacím jazykom maďarským a počtom žiakov 4 892,

1 súkromné gymnázium s vyučovacím jazykom maďarským s počtom žiakov 132,

1 cirkevné gymnázium s vyučovacím jazykom maďarským s počtom žiakov 133,

24 stredných odborných škôl s vyučovacím jazykom maďarským s počtom žiakov 4.488,

- 36

stredných odborných učilíšť s vyučovacím jazykom maďarským s počtom žiakov 8.476,

5 súkromných stredných odborných učilíšť s vyučovacím jazykom maďarským,
38 špeciálnych škôl s vyučovacím jazykom maďarským,
3 stredné špeciálne odborné učilíštia s vyučovacím jazykom maďarským,
2 školy s vyučovacím jazykom národností, kde sa niektoré predmety vyučujú v materinskom jazyku
národností (školy s vyučovacím jazykom nemeckým a ukrajinským),
13 základných škôl s vyučovacím jazykom ukrajinským s počtom žiakov 770,
5 základných škôl s vyučovacím jazykom nemeckým s počtom žiakov 296.

V rámci vysokoškolského štúdia existuje na Univerzite J.A.Komenského v Bratislave Katedra maďarského jazyka a literatúry a maďarské oddelenia na Vysokej škole pedagogickej v Nitre. Podobné oddelenie pre študentov ukrajinskej národnosti existuje na Pedagogickej fakulte v Prešove.

Príkladom kultúrneho života národnostných menšín sú ďalej národnostné divadlá, umelecké súbory, národnostné vydavateľstvá, periodická tlač a pod.

Rozvíjanie menšinovej kultúry je zabezpečené prostredníctvom Ministerstva kultúry Slovenskej republiky v niekoľkých rovinách:

I. Poskytovanie účelových prostriedkov štátu na kultúrne aktivity občianskych združení, ktoré rozvíjajú menšinovú kultúru. V súčasnosti Ministerstvo kultúry poskytuje finančné prostriedky nasledujúcim občianskym združeniam (na Ministerstve vnútra Slovenskej republiky je ich zaregistrovaných niekoľkonásobne viac, len občianskych rómskych združení je vyše 30):

- 1.CSEMADOK - Maďarský spoločenský a kultúrny zväz na Slovensku
- 2.Rómske kultúrne zväzy:
  - Romani kultura
  - ROMA GEMER
  - Kultúrny zväz rómskeho spoločenstva
- 3.Český spolok na Slovensku
- 4.Spolok Moravanov na Slovensku
- 5.Zväz Rusínov - Ukrajincov
- 6.Rusínska obroda
- 7.Karpatskonemecký spolok na Slovensku
- 8.Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku
- 9.Kultúrny zväz Bulharov a ich priateľov na Slovensku
- 10.Maďarské ľudové hnutie za zmierenie a prosperitu
- 11.Kultúrny spolok židovských občanov Slovenska

II. Poskytovaním finančného príspevku pre vydávanie periodickej tlače jednotlivým periodikám

nasledovne:

- 1.7 periodík pre maďarskú menšinovú kultúru
- 2.4 periodiká pre ukrajinskú národnostnú kultúru
- 3.3 periodiká pre rómsku národnostnú kultúru
- 4.2 periodiká pre rusínsku menšinovú kultúru
- 5.1 periodikum pre českú menšinovú kultúru
- 6.1 periodikum pre moravskú menšinovú kultúru
- 7.1 periodikum pre nemeckú menšinovú kultúru
- 8.prílohy v Slovenskej republike a v Hlase ľudu v jazyku príslušníkov menšinových kultúr

III. Poskytovaním finančných prostriedkov pre vydávanie neperiodickej literatúry. Jednotlivé tituly vydávajú vydavateľstvá, ktoré získavajú finančné prostriedky na základe výberového konania, alebo sa poskytujú vydavateľstvám, ktoré sú zriadené pri kultúrnych zväzoch rozvíjajúce menšinovú kultúru. V roku 1995 boli z Ministerstva kultúry SR poskytnuté finančné prostriedky na vydanie 15 titulov maďarskej menšinovej kultúry a na 10 titulov ostatných menšinových kultúr.

IV. Poskytovaním finančných prostriedkov pre príspevkové organizácie zabezpečujúce rozvoj menšinovej kultúry. Sú to viaceré inštitúcie (divadlá, múzeá, profesionálne súbory, okresné knižnice a regionálne kultúrne strediská):

1. Jókaiho divadlo, Komárno
2. Divadlo Thália, Košice
3. Divadlo A. Duchnoviča, Prešov
4. Divadlo Romathan, Košice
5. Profesionálny folklórny súbor maďarskej menšinovej kultúry "Mladé srdcia", Bratislava
6. Poloprofesionálny folklórny súbor Rusínov a Ukrajincov "PUŠ", Prešov
7. Podunajské múzeum Komárno
8. Štátne múzeum ukrajinsko-rusínskej kultúry, Svidník
9. Židovské múzeum Bratislava
10. Okresné knižnice v národnostne zmiešaných okresoch Slovenskej republiky
11. Regionálne kultúrne strediská v národnostne zmiešaných okresoch.

Vysielanie pre národnosti v ich jazyku je súčasťou masmediálnej politiky Slovenskej republiky. Povinnosť vysielat' pre menšiny je definovaná v Zákone č.271/93 Z.z. o Slovenskej televízi i v Zákone č.166/93 Z.z. o opatreniach v oblasti rozhlasového a televízneho vysielania.

Slovenský rozhlas

Najdlhšiu tradíciu vo vysielaní Slovenského rozhlasu - 65 rokov má maďarské vysielanie, v Bratislave v rozsahu 35 hodín týždenne. Vysielanie pre ukrajinskú a rusínsku menšinu je zabezpečované Hlavnou redakciou národnostno-etnického vysielania v Prešove v rozsahu 15 hodín týždenne. Okrem toho sa od roku 1993 realizuje i vysielanie pre Rómov a nemeckú menšinu.

Slovenská televízia

Slovenská televízia má takisto tradíciu v zabezpečovaní národnostného vysielania. Tvorivá skupina Maďarského národnostného vysielania vysielala tri krát mesačne po 30 minút a raz mesačne západoslovenský regionálny magazín v trvaní 30 minút.

Národnostný magazín v rusínskom jazyku sa vysielal jedenkrát mesačne v trvaní 30 minút. "Romale", relácia určená pre rómske etnikum sa vysielala taktiež jedenkrát mesačne v trvaní 30 minút. V júli 1993 sa začal vysielat' národnostný magazín pre nemeckú menšinu (prevažne ide o tzv. Karpatských Nemcov).

Pre celistvejšiu informovanosť treba uviesť, že i súkromné médiá pôsobiace na národnostne

zmiešanom území vysielajú program s bilingválnymi prvkami. Ide napríklad o súkromné rozhlasové stanice Radio Local FM Komárno, Rádio Star Nové Zámky a káblovú a televíznu spoločnosť TV Prometheus Komárno.

Maďarská menšina má prostredníctvom svojich politických strán zastúpenie v parlamente, a to v počte sedemnášť poslancov.

Slovenská republika od svojho vzniku dôsledne uplatňuje všetky princípy demokratického štátu, ktoré sú vyjadrené v základných právnych predpisoch štátu. Slovenskú republiku možno charakterizovať ako demokraciu s faktickým dodržiavaním a vykonávaním ľudských práv uvedených v Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach.